

Bygg och måla klokt

Det lönar sig på många sätt att tänka långsiktigt och välja produkter som är bra för både hälsan, miljön och ekonomin när man målar och bygger. Här följer några tips hur du kan välja produkter och hur du ska hantera dem.

Färg

Färg består av lösningsmedel, bindemedel, färgämnen och tillsatser. Lösningsmedlen används för att lösa och föra bindemedel och pigment till ytan av färgen vid själva målningen. Sedan avdunstar de.

De vanligaste lösningsmedlen är vatten och organiska lösningsmedel som t.ex. lacknafta. Bindemedlen bildar färgskiktet och fäster det vid underlaget. Färgämnen är oftast syntetiskt framställda kemiska ämnen men kan också vara metallföreningar. Tillsatskemikalierna förbättrar färgens egenskaper. Färger delas ofta in efter de bindemedel som dominerar, t.ex. akrylatfärg, alkydoljefärg, linoljefärg etc.

Mögel och alger på målat trä

Fuktig väderlek är den stora boven när det gäller påväxt på målade ytor utomhus. Blöta somrar och höstar och varma vintrar gynnar utvecklingen av svampar och alger. Svartmögel är en vanlig mögelsvamp som syns tydligt mot ljusa underlag. Den växer på ytan men förstör inte underlaget.

Bygget – ingen lekplats för barn

- Ställ inte penslar i blöt i lösningsmedel där barn kan komma åt dem
- Lacknafta, färg, lack och sprayer med organiska lösningsmedel bör inte användas där barn vistas
- Sörj för god ventilation och vädring när du målar eller lackar

Grön beläggning på fasadbrädor är ofta alger. Inte heller de förstör underlaget. När man upptäcker påväxt på färg ska man tvätta med rengöringsmedel så fort man kan så att svamp och alger inte hinner få så starkt fäste. Börja med vanligt såpvatten.

Slamfärger

Rödfärg ger ett bra skydd av träfasader. Det är ett hälsoanpassat färgval med tanke på att den innehåller vatten som lösningsmedel.

”Falu rödfärg” är den vanligaste s.k. slamfärgen. Färgämnet, som kommer från kopparhaltig malm, innehåller låga halter av bl.a. koppar och bly.

Måla inomhus

Använd vattenbaserade färger och fråga efter färger med låg avdunstning av flyktiga ämnen. Inomhusfärg som innehåller linolja kan avge irriterande ämnen när den torkar. Det finns idag lösningsmedelsfri linoljefärg med låga utsläpp.

Vädra väl under arbetet!

Fakta från Kemikalieinspektionen

Måla på betong och stenfasad

Använd silikatfärg för betong, puts, eternit och på frostbeständigt och slammat tegel. Betong som innehåller armering bör skyddas mot luftens koldioxid. Använd därför färger som t.ex. akrylatfärg eller cementpolymerslamma till armerad betong. Silikatfärg är alkalisk och kan irritera ögon och hud.

Ta hand om färgresterna

Burkar med färgrester ska behandlas som miljöfarligt avfall och lämnas till närmaste miljöstation. Tvättvätska från tvätt av målningsverktyg ska behandlas på samma sätt.

Välj rätt virke

Genom att välja rätt konstruktion och läge som gör att träet inte blir utsatt för fukt kan man många gånger undvika impregnerat virke. Istället för impregnerat trä kan man måla eller olja in det obehandlade virket.

Virke med naturlig motståndskraft

Det är skillnad på trä och trä. Kärnvirket är den innersta hårdare delen av stammen och sådant virke kan hålla i flera hundra år. Lärk, ek och vissa utländska träslag som odlad teak står bra emot röta.

Producenten har ansvaret

Som konsument ska du kunna få svar på vilka material och kemikalier som ingår i byggvaror och färger. Ställ frågor när du handlar – handlaren ska kunna få besked av leverantörerna av varorna om vad de innehåller.

- Företagen har skyldighet att lämna informationen.
- Kemiska produkter som limmer och färger ska ha varningsmärkning på svenska om de är hälso- eller miljöfarliga och information om hur de ska hanteras.
- Varningsmärkningen på förpackningen är den riskinformation du får som konsument.

Impregnerat virke – bara då det behövs

Impregnerat virke innehåller giftiga ämnen som arsenik, krom och koppar. Därför ska sådant virke bara användas då det behövs, dvs. på ställen där virket utsätts för fukt eller riskerar att angripas av insekter. Impregnerat virke indelas i fyra klasser: M, A, AB och B. M- och A-klasserna innehåller kraftigast gift.

Se upp med slipers och ledningsstolpar

Ibland återanvänds gamla järnvägsslipers eller ledningsstolpar som är impregnerade med kreosot. Kreosotbehandlat trä är svart eller brunt och luktar tjära.

Kreosoten ”svettas” ut allergi- och cancerframkallande ämnen, särskilt när det är varmt.

Sådant virke får därför inte användas på lekplatser eller i leksaker. Det får inte heller användas till behållare för odling, i parker, trädgårdar eller anläggningar för friluftsliv där det finns risk för att det ofta kan komma i kontakt med huden.

Bygg staketet så att det klarar fukt

Tänk på att skydda ändträet upptill mot fukt t.ex. med ett litet snedtak. Sätt inte stolpen direkt i marken utan fäst det i ett fästjärn av förzinkat stål, som i sin tur gjuts in i en betongplint i marken. På så vis sitter stolpen luftigt en bit över marken.

Ännu bättre skydd blir det om grus läggs runt plinten så att vatten rinner undan lättare och om gräset hålls efter så att virket står så luftigt som möjligt.

Spånskivor

Problemet med spånskivor är att limmet innehåller formaldehyd, som kan finnas kvar i den färdiga skivan. Formaldehyd är ett ämne som irriterar ögon och slemhinnor. Det finns regler som säger att spånskivorna inte få avge mer än 0,13 mg per kubikmeter luft. Fråga i butiken om du vill vara på den säkra sidan.

Träoljor

Användningen av träoljor ger stora utsläpp av lacknafta. Lacknafta bildar oxidanter med marknära ozon som bl.a. påverkar växtligheten negativt.

Fogmassor

Det finns fogmassor som kan iritera huden eller ge allergi. Fogmassor baserade på isocyanat kan påverka andningsorganen.

Lim

Epoxilim kan ge allergi vid hudkontakt. Polyuretanlimmer kan innehålla små mängder av isocyanat. Så kallad prepolymerisation gör att de flesta polyuretanlimmer har så låg isocyanathalt att de inte kan klassificeras som allergiframkallande. De kan ändå medföra problem för personer som redan utvecklat allergi för isocyanater.

Golvack

De flesta klarlacker för t.ex. parkettgolv är idag vattenbaserade. Även kulörta golvlacker är oftast vattenbaserade akrylatlacker och bedöms inte som hälsofarliga.

Isoleringsmaterial

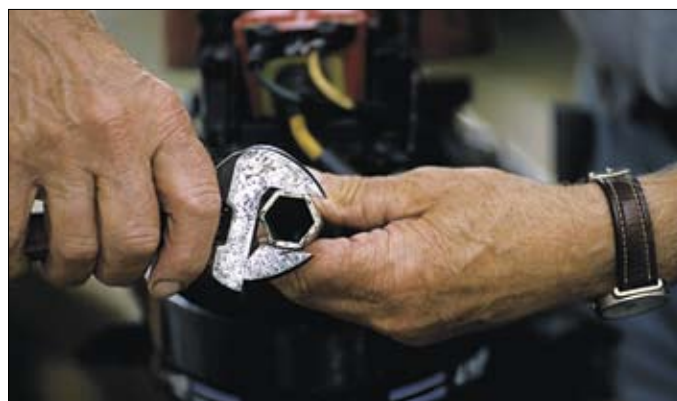
Isoleringsmaterial kan innehålla tillsatser, som ska skydda mot t.ex. svampangrepp eller antändning (flamskyddsmedel) eller fungera som dammbindare. Fråga dig om materialet behöver vara flamskyddat av brandsäkerhetsskäl. En grundregel är att allt isoleringsmaterial ska skyddas från fukt.

Mineralull

Mineralull är inte brännbart och behöver inte flamskyddas. Mineralull irriterar huden.

Cellulosafiber

Cellulosafiber består av returfiber från tidningar eller ny fiber från trämassa och framhålls ofta som miljövänligt. Om materialet behöver flamskyddas tillsätts borsyra eller borax. Dessa ämnen bedöms som att de kan skada fortplantningen och ge fosterskador. Skydda dig därför mot damm med någon typ av andningskydd.

Nickel i verktyg

Kemikalieinspektionen har låtit testa ett antal verktyg och fann att i snitt vart fjärde läckte så mycket nickel att det fanns risk för eksem.

- Fråga i affären om verktyget avger nickel.
- Se upp med lackade och målade verktyg där färgen flagnat!

Kom ihåg att läsa varningsmärkningsen på förpackningen!

Alla farliga kemiska produkter ska vara tydligt märkta med farosymbol samt risk- och skydds-information.

Märkningsen informerar om skador som kan uppstå vid användningen och hur du kan skydda dig och miljön.

Förvara kemiska produkter på ett säkert ställe, oåtkomligt för barn, och aldrig i närheten av livsmedel.

Extremt
eller **Mycket**
brandfarligt

Lättantändlig produkt, kan explodera vid antändning.

Oxiderande

Kan vid felaktig hantering eller i kontakt med andra ämnen explodera eller börja brinna.

Explosivt

Explosiv och måste därför hanteras varsamt.

Miljöfarligt

Kan skada miljön på kort eller lång sikt.

Mycket giftig
eller **giftig**

Kan ge bestående eller livshotande skador vid inandning, hudkontakt eller förtäring.

Frätande

Kan ge frätsår på hud och bestående skador i matstrupe och på ögon.

Hälsoskadligt
eller
Irriterande

Kan ge skador eller allergi vid inandning, hudkontakt eller förtäring.

Du har rätt till information

Med alla kemiska produkter ska följa information om eventuella hälso- och miljörisker. Informationen ska vara på svenska.

Råd om produktval

Kommunens konsumentvägledare kan ge råd om säkra och miljöanpassade produktval. Kommunens miljö- och hälsoskyddskontor kan ge råd om hälsa och miljö och har information om var man ska lämna farligt avfall.

Praktiska materialtips

På Rikstantikvarieämbetets webbplats, www.raa.se finns bl.a. Materialguiden med praktiska tips.

Giftinformationscentralen

Om ett barn svält någon kemikalie som du tror är farlig – ring 112 och begär Giftinformationscentralen. Frågor som inte rör akuta händelser kan du ställa till Giftinformationscentralen på telefon: 08-33 12 31 eller via Internet: www.giftinformation.apoteket.se